

**Тема 6. Розвиток
ринкового
господарства в
період становлення
національних
держав (друга
половина XVII-
перша половина XIX
ст.).**

План лекції

- 1. Передумови та закономірності розвитку ринкового господарства в провідних країнах Європейської цивілізації
- 2. Становлення класичної школи політичної економії та її теоретико-методологічні засади. А. Сміт як фундатор економічної науки. Економічне вчення Д.Рікардо. Еволюція класичої школи політичної економії .
- 3. Загальна характеристика критичного напрямку в економічній науці. Утопічний соціалізм. Марксизм – ленінізм.
- 4. Німецька історична школа.

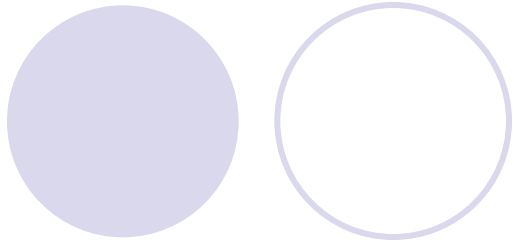
Мета лекції:

- проаналізувати розвиток ринкового господарства в період становлення національних держав (друга половина XVII – перша половина XIX ст.); охарактеризувати класичну школу політичної економії та погляди її основних представників, дати загальну характеристику марксизму та критичного напрямку в економічній науці того часу.

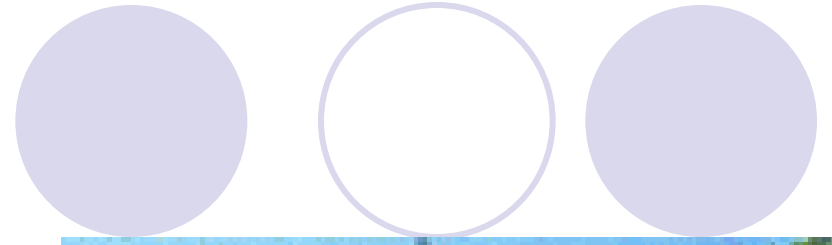
Література

- 1. Проскурін П. В. Історія економіки та економічних учень. Економічна історія індустріальної цивілізації : [Навч. посіб.] / Проскурін П.В. – К.: КНЕУ, 2008. – Розділ 2.
- 2. Юхименко П.І., Леоненко П. М. Історія економічних учень: Навчальний посібник. –К.: Знання –Прес, 2006. Гл. 3.
- 3. Мазурок П.П. Історія економічних вчень у запитаннях і відповідях: Навч. посібн. –К.: Знання, 2006. – Тема 3.
- 4. Історія економіки та економічної думки: опорний конспект лекцій /Бахчеванова Н.В, Шалімова Л.М., – Харків: ХІБС УБС НБУ, 2006. – Тема 5.

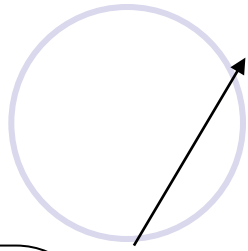
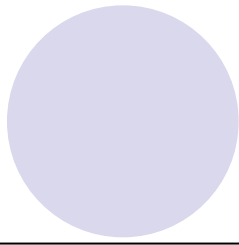

1. Передумови та закономірності розвитку ринкового господарства в провідних країнах Європейської цивілізації

**Економічне становище
Західно –
європейської
цивілізації XVIII
– на поч. XIX ст.**

Високі темпи економічного розвитку

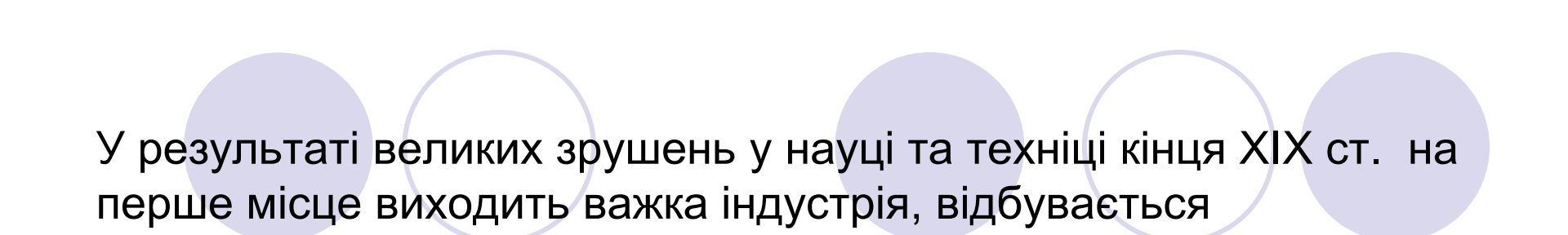
Перехід від мануфактури до крупного індустріального виробництва (заводи, фабрики), крупного землеволодіння

Різне зростання чисельності мешканців міст за рахунок припливу населення сільської місцевості

Використання на крупних виробництвах припливу населення сільської місцевості

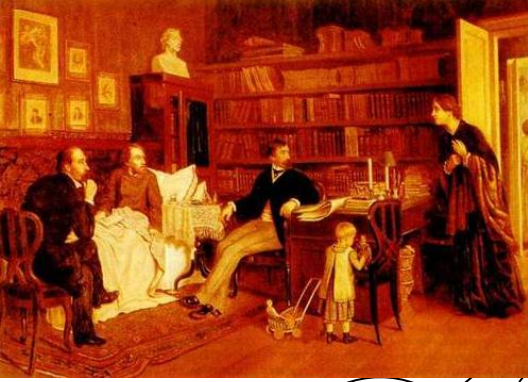
Використання на крупних виробництвах некваліфікованої праці робітників, а також жінок і дітей

У результаті великих зрушень у науці та техніці кінця ХІХ ст. на перше місце виходить важка індустрія, відбувається концентрація виробництва, малі підприємства поступаються у лідерстві великим.

- В текстильній промисловості. Винахід прядки “дженні” Харгривсом, в'язальної, тюлевої, мереживної, ситценабивної машин.
- В металургії. Винахід та поширення парових машин. Були побудовані домни на коксі.
- У транспорті. Були поліпшені сухопутні шляхи, знайдено спосіб твердого покриття. Була побудована перша дослідна залізниця Стоктон-Дармінгтон (1828).
- Поширення будівництва морських пароплавних та океанських суден.

1848 рік – Паризька революція

1825 рік – кризи, банкрутства, безробіття на тлі бурхливого росту промисловості

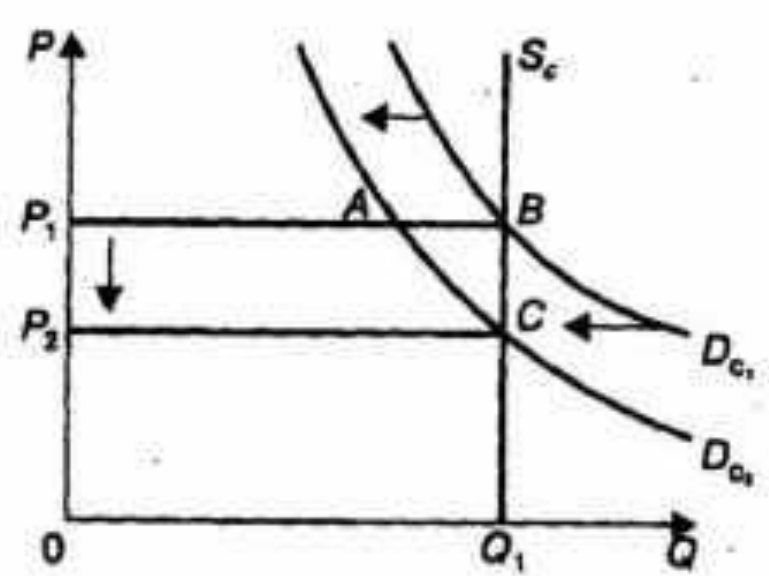
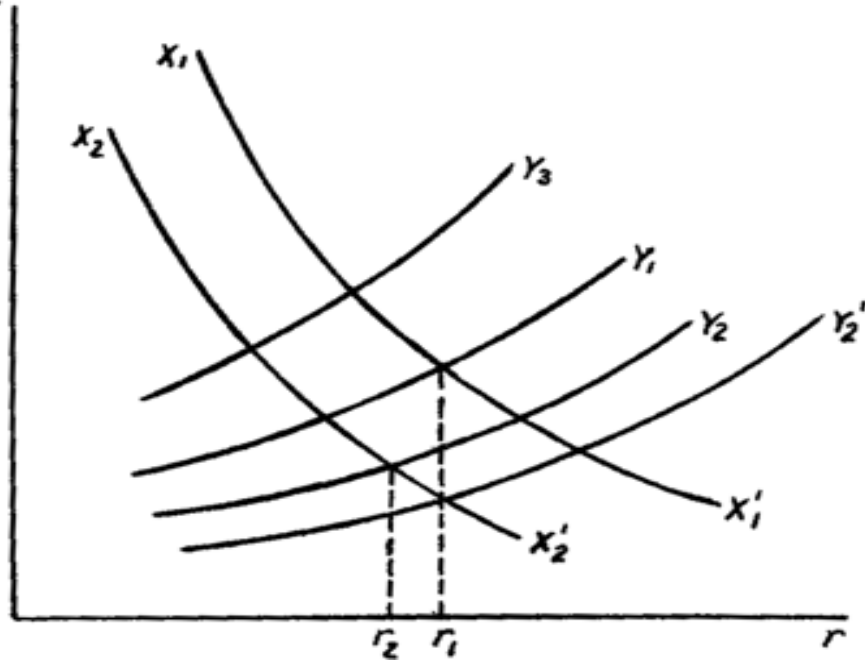
1844 рік – повстання сілезьких ткачів у Німеччині

Перші кризи капіталізму

1831 – 1834 роки – повстання ліонських ткачів у Франції

1836 рік – чартистський рух в Англії

2. Становлення класичної школи політичної економії та її теоретико-методологічні засади. А. Сміт як фундатор економічної науки. Економічне вчення Д.Рікардо. Еволюція класичної школи політичної економії .

Фізіократія – у перекладі з грецької –це» влада природи»; течія класичної політичної економії (друга половина XVIII ст.) у Франції, представники якої підкреслювали визначальну роль в економіці та в створенні національного багатства: землі, сільськогосподарського виробництва.

«Трактат про податки та збори» (1662);
«Політичний огляд, або анатомія
Ірландії» (1672); «Різне про гроші»
(1682); «Есе про політичну арифметику»
(1683).

«Детальний опис становища Франції»
(1896), «Звинувачення Франції» (1707),
«Трактат про природу багатства» (1707)

Основні праці

Вільям Петті (1623-1687)

П'єр Буагільбер (1646-1714)

Класична політична економія – напрямок економічної думки (період з кінця XVIII по другу полов. XIX ст.), представники якого розкритикували ідеї меркантилізму й заклали наукову базу методологічних і теоретичних досліджень ринкових економічних відносин; головною особливістю напрямку є пропаганда ідей «чистої» економічної теорії та доцільності абсолютного невтручання держави в ділове життя і механізм саморегульованої економіки.

ВІЛЬЯМ ПЕТТІ (1623—1687) – економіст перехідного періоду від меркантилізму до класичної політичної економії.

**Основні
праці**

Економічне вчення

«Трактат про податки і збори»

«Слово мудрим»

«Політична анатомія Ірландії»

«Політична арифметика»

«Різне про гроші»

- Багатство, на його думку, утворюють не тільки дорогоцінні метали та камені, включаючи гроші, але й землі країни, будівлі, товари і, навіть, домашня обстановка.

- На підтвердження цієї думки У. Петті висловив переконання: «Праця – це батько і активний чинник багатства, а земля – його мати».

- Для збільшення багатства країни він пропонував замість покарання тюремним ув'язненням ввести грошові штрафи, а «неплатоспроможних злодіїв» віддавати у «рабство», примушуючи працювати.

- Багатство, всупереч думці меркантилістів, створюється насамперед працею і її результатами, тобто заперечувалась «особлива» роль грошей у господарському житті.

- Тому, уточнює У. Петті, якщо якась держава вдається до псування монет, це свідчить про її занепад, безчесну поведінку державника (царя, короля), зраду суспільній довірі до грошей.

- Заборона державою вивезення грошей за межі країни рівнозначна забороні ввезення в країну імпортованих товарів.

- У. Петті демонструє свою прихильність кількісній теорії грошей, тобто розуміння закономірності про кількість грошей, необхідних для обігу.

- Однак У. Петті. А потім й інші автори класичної школи, фокусуючи увагу виключно на ролі грошей як засобу обігу, не зрозуміли взаємозв'язку між товарним і грошовим ринками, що впливає з функції грошей як засобу збереження цінностей.

Франсуа Кене (1694 - 1774)

- доктор медицини, лікар при дворі Людовика XV. Він зайнявся проблемами економіки лише в 60 років. Кене розглядав суспільство як людський організм, якому можуть бути притаманні здоров'я (норма) або хвороба (патологія). Здоров'я суспільства в стані рівноваги і для його підтримки треба розвивати сільське господарство, тому що земля є основою створення багатства.

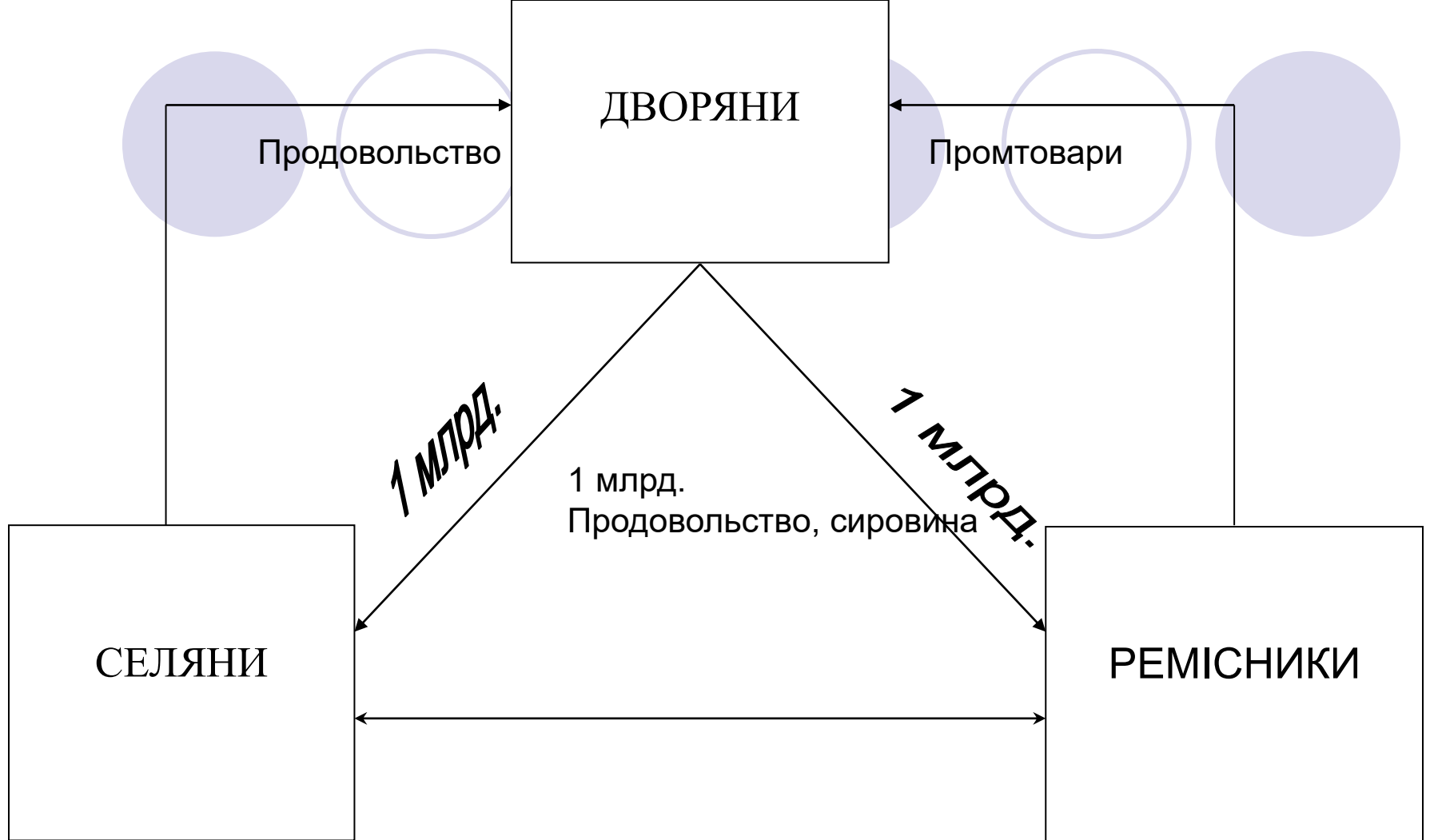

Економічна таблиця Франсуа Кене

- При побудові цієї таблиці він виходив з таких передумов:
- Ціни лишаються незмінними протягом усього року;
- Всі доходи витрачаються на споживання, тобто нагромадження немає;
- Він абстрагувався від купівель і продаж всередині класів;
- Він абстрагувався також від зовнішньої торгівлі;
- Вважав, що промислові товари виготовляються ремісниками;
- Вважав, що земля обробляється селянами – фермерами.

Кене запропонував таку вихідну ситуацію:

- 1. Землевласники (дворяни) мають 2 млрд. ліврів грошима;
- 2. Селяни мають продовольства – на 2 млрд. ліврів та сировини – на 1 млрд. ліврів.
- 3. Безплідний клас (ремісники) має промислових товарів – на 2 млрд. ліврів.

На **1-й фазі** обміну - дворяни купують у селян продовольство – на 1 млрд. та у ремісників – промтовари – теж на 1 млрд.

На **2-й фазі** - “безплідні” купують у селян продовольство – на 1 млрд., а селяни купують у ремісників – промтовари – на 1 млрд. ліврів.

На **3-й фазі** - селяни продають “безплідним” сировину – на 1 млрд. ліврів.

Так закінчується обмін продуктів на доходи. Тепер:

- Дворяни мають продовольство – на 1 млрд., промтоварів – на 1 млрд.
- Безплідні” мають продовольства - на 1 млрд., сировини – на 1 млрд.
- Селяни мають промтоварів – на 1 млрд., грошей – 2 млрд. доходів, які потім передають дворянам, як ренту.

“Економічну таблицю” Кене можна розглядати як першу модель процесу суспільного відтворення.

Анн Робер Жак Тюрго (1727 - 1781)

- народився у Франції, за сімейною традицією закінчив теологічний факультет Сарбонни, але захопився економікою. В 1774 – 1776 рр. Займав посаду генерального контролера фінансів, співпрацював з просвітниками в “Енциклопедії” Д. Дідро. Його основний твір “Про створення і розподіл багатств” (1770) безсумнівно був кроком від фізіократії до класичної школи.

Адам Сміт (1723-1790), засновник політичної економії як науки

Економічні дослідження

А. Сміт створив першу повноцінну наукову працю, де викладені загальні основи економічної науки – теорія виробництва і

Він розглянув умови й шляхи, які ведуть людей до найбільшого добробуту.

Економіка будь – якої країни, розвиваючись, множить багатство народу не тому, що ці багатства є грошима, а тому, що їх слід вбачати в матеріальних (фізичних) ресурсах, які дає «щорічна праця кожного народу».

А. Сміт ввів поняття «економічної людини»

А. Сміт є автором положення про «невидиму руку»

Досліджуючи проблему поділу праці А. Сміт показує, як у шпильковій мануфактурі поділ праці не менш як у три рази підвищує продуктивність праці.

Основна праця

«Дослідження про природу і причини багатства народів»

Предмет і задачі політичної економії за А. Смітом

Предмет – суспільно-економічний розвиток і зростання добробуту суспільства, при цьому розвиток економіки спирається на матеріальні (фізичні) ресурси суспільства, використання яких веде до створення благ та багатства народів

Задача – зростання могутності й багатства країни

Особливості політичної економії Д. Рікардо

Основні ідеї економічного вчення Д. Рікардо

Вихідною позицією у творчості Д. Рікардо стала прихильність до концепції економічного лібералізму, який не допускає ніякого державного втручання в економіку.

Він довів негативне значення «хлібних законів» для більшості населення Англії.

Вихід із становища, що склалося, бачив у необмеженій вільній торгівлі зерном. У тому числі через імпорт дешевого хліба з ін. країн.

У парламентських промовах (1819 р.) він рішуче виступав за скасування «хлібних законів». Підтримував вимоги про лібералізацію економіки, вільну торгівлю і друк. Недопущення обмеження права зборів

В 1821 р. Д. Рікардо заснував перший в Англії клуб політичної економії.

Основна праця

«Засади політичної економії і оподаткування» (1817 р.)

Головна задача політичної економії, за Д. Рікардо, – визначення законів, які управляють розподілом продукту між класами

Джон Стюарт Міль (1806-1873) англійський економіст

Основні твори

«Основи політичної економії» (1848р)

«Система логіки» (1843р)

Методологія дослідження

Методології дослідження Дж.С.Мілля містять як повторення досягнутого класиками, так і суттєві нові положення.

Він солідаризується із усталеною концепцією «нейтральності грошей: «Гроші самі по собі не задовольняють ніяких потреб».

Недооцінюючи функцію грошей як міри цінності товарного запасу Дж.С.Мілля виводить спрощену характеристику й багатства: воно визначається сумою благ, які купуються і продаються на ринку.

Специфічним є протиставлення законів виробництва і законів розподілу. Закони виробництва, як він вважає, незмінні і задані технічними умовами. Закони розподілу, оскільки ними керують «людські інтуїції», є такими, якими їх роблять думки і бажання правлячої частини суспільства, і дуже різноманітні в різні століття і в різних країнах

Із цього методологічного посилення формування законів розподілу людськими рішеннями Дж.Мілля розробляє потім власні рекомендації соціального реформування суспільства. Тим самим він заклав основоположні принципи для реформізму.

Із цього методологічного посилення формування законів розподілу людськими рішеннями Дж.Мілля розробляє потім власні рекомендації соціального реформування суспільства. Тим самим він заклав основоположні принципи для реформізму.

Дж.С.Мілля правомірно намагався виявити різницю термінів «статика» і «динаміка».

Підсумки класичної школи:

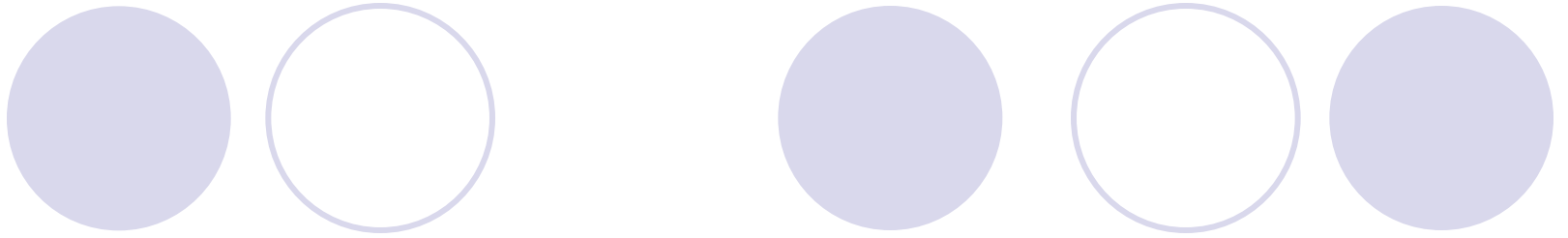
Теорія продуктивної праці

- Лише **продуктивна праця** (результати якої здобуті) створює «багатство», тобто «матеріальні блага». Продуктивною він пропонує **визначити працю, спрямовану на охорону власності та на отримання кваліфікації, яка дозволяє збільшувати нагромадження.**
- Доходи від продуктивної праці споживаються у продуктивній формі, якщо це споживання «підтримує і збільшує продуктивні сили суспільства».
- Будь-які доходи від непродуктивної праці, це тільки простий перерозподіл доходу, створеного продуктивною працею.
- Навіть споживання заробітної плати працюючих продуктивне, якщо воно дає мінімум засобів, необхідних для підтримки працюючого і його сім'ї та непродуктивне – в тій частині, в якій воно забезпечує «предметами розкоші»

Підсумки класичної школи:

Економічні погляди

- **Заробітна плата – це плата за працю**, вона залежить від попиту та пропозиції на робочу силу.
- **Прибуток і процент мають бути винагородою за «жертву» або «утримання»** тих, хто може дозволити собі почекати появи кінцевого продукту.
- **Капітал – це нагромаджений запас продуктів минулої праці.**
- **Рента – це компенсація, яка платиться за користування землею.**
- **В теорії вартості Мілль розглядає поняття «мінова вартість», «споживна вартість», «вартість».**
- **У випадку зміни вартості «первинне значення має» кількість праці.**
- **Дж.С.Мілль є прихильником кількісної теорії грошей.** Всіляке збільшення кількості грошей зменшує їх вартість, а всяке зменшення – збільшує її в однаковій пропорції».

**3. Загальна характеристика критичного напрямку в економічній науці.
Утопічний соціалізм. Марксизм –
ленінізм. Німецька історична школа.**

Сімонді як критик «економічної ортодоксії» (класичної школи). Критика капіталізму та ідеалізація дрібного виробництва

Економічне вчення П. Ж. Прудона. Теорія «конституційованої вартості». Ідея «робочих грошей» і проект реформування суспільства через реформування обміну

Критичний напрям політичної економії. Формування соціалістичних ідей

Соціалісти-рікардіанці:
У.Томпсон,
Дж. Грей, Дж. Брей,
Т. Годскін

Ф. Лассаль і його економічна програма. «Залізний закон заробітної плати». Ф. Лассаль про необхідність втручання держави в суспільно-економічні процеси

Економічні погляди К. Родбертуса, Теорія вартості. Земельна рента у визначенні Родбертуса. Проблема розподілу. Теорія криз. Ідея «державного соціалізму»

С. Сісмонді

Економічні погляди С.Сісмонді

- С.Сісмонді піддає сумніву принцип “Laissez faire”.
- Уряд повинен втручатися в хід економічного розвитку щоб регулювати безсистемне зростання промисловості і стримувати гонитву за багатством.
- Капітал має використовуватися для того, щоб привести в рух працю.
- Усі джерела народного доходу витікають з праці.

**Жан Шарль Леонар
Сімонд де Сімонді
(1773-1842) –
економіст і історик**

Основні праці

«Нові начала
політичної економії»
(1819р)

Особливості методології

•С.Сімонді був учнем і послідовником А.Сміта. Спочатку він сприймав усі положення Сміта беззаперечно.

•Однак, під впливом перших промислових криз (1815-1817) його погляди еволюціонували. Сімонді вразили: нечуваний розмір безробіття, розорення дрібних ремісників, банкрутства підприємств, страйки робітників проти машин.

Економічні вчення західноєвропейських соціалістів-утопістів

Історичні умови виникнення утопічного соціалізму в Західній Європі (початок XIX ст.) і його загальна характеристика

Концепція А. Сен-Сімона, його критика капіталізму. Проект нової індустріальної системи

Історична концепція Ш. Фур'є. Фур'є як критик капіталізму. Вчення про асоціацію

Особливості англійського утопічного соціалізму. Практична діяльність Р. Оуена. Оуен про перетворення суспільства. Проект «трудових грошей» і «справедливого обміну»

Клод Анрі де Сен-Сімон (1760-1825)

Основні твори

Економічні погляди

«Про промислову систему»

«Катехізис промисловиків»

• Сен-Сімон намагається знайти причини, які лежать в основі суспільного, історичного прогресу.

• Капіталізму, що народжувався на початку ХІХст. були притаманні гострі проблеми. Тому Сен-Сімон намагався знайти шляхи їхнього вирішення, визначити засоби для «мирного завершення жахливої кризи, в якій знаходиться європейське суспільство», для переходу до більш досконалої соціальної організації.

• Сен-Сімон виступає як проповідник індустріалізму, який розуміє дещо своєрідно.

• У системі індустріалізму, він бачить шлях до поступового вдосконалення суспільних відносин.

• В суспільстві, за словами Сен-Сімона, «існує дві групи людей – бджоли й трутні, робітники і ледарі. Перші – основа суспільства, а від других – необхідно позбавлятися».

• Якщо суспільство втратить своїх головних промисловиків, учених, банкірів, нація перетвориться на безжиттєвий організм. Світ, у якому живуть люди, спирається на промисловість.

• «Промисловий клас повинен зайняти лідируючі позиції, тому що він важливіший ніж інші, бо він може існувати без інших класів, але ніякий інший клас не може існувати без промислового, бо він існує своїми власними силами й своєю особистою працею».

• Реформоване суспільство Сен-Сімона називає індустріалізмом, а систему запропонованих ним постулатів він називає «індустріальною параболою».

• Ідеал автора «Параболи» – поступова індустріалізація, яка підвищить продуктивні сили, забезпечить реформування капіталістичного суспільства.

Шарль Фур'є (1772-1837)

Економічні погляди

- Фур'є поставив перед собою мету – створити «соціальну науку», яка ґрунтується на гармонії та справедливості.
- Знавець світу торгівлі, фінансових і комерційних спекуляцій, Фур'є бачив джерело лих у «роздрібності індустрії» – у монопольній торгівлі, яка народжує систему «торгового феодалізму».
- Він вважав, що експлуатація трудящих базується, передусім, на обмані людей як покупців.
- Згідно концепції Фур'є у соціальному розвитку історії людство проходить багато періодів. У підсумку на зміну устрою цивілізації прийде устрій гармонії шляхом поступової змінюваних щаблів асоціацій, кожній з яких притаманні риси як минулого, так і більш досконалого, майбутнього.

Роберт Оуен (1771-1858) – англійський соціаліст-утопіст

Економічні погляди

• Р.Оуен не тільки теоретик, але й активний учасник починань галузі соціального реформування.

• Він став фактичним господарем прядильного підприємства у Нью-Ленарку (Шотландія), де організував взірцеву громаду, в якій полегшуються умови праці, створюються сприятливі умови життя і побуту робітників. Для цього Р.Оуен:

– вводяться на підприємстві технічні удосконалення;

– скорочується робочий день;

– проводяться заходи культурного й виховного характеру;

– вперше була організована робота дитячих садків, відкрита школа, працювала страхова каса;

– робітники одержували оплату на випадок неочікуваної затримки в роботі (під час промислової кризи);

– для постачання всього необхідного для робітників була велика крамниця.

• В якості головного заходу перебудови суспільства Оуен висував створення кооперативних громад.

• На відміну від Фур'є, Оуен виступав проти приватної власності.

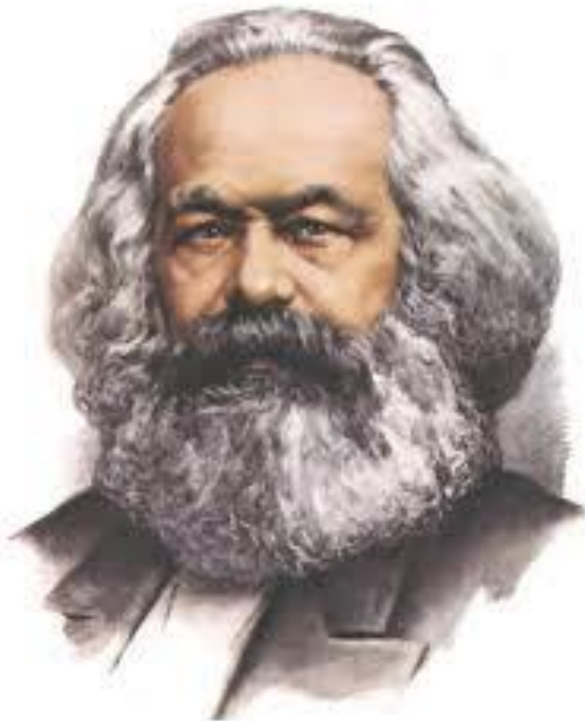
• Він був проти грошей. На його думку, їх слід замінити квитанціями, власник яких міг би отримати в банку потрібні йому товари (пропорційно «трудоному еквіваленту»).

• Відповідно до його ідеї, створюються «базари справедливого обміну». Однак на практиці ці «базари» проіснували недовго. Робочі гроші стали об'єктом спекуляцій.

• Отже, спроба організувати «справедливий обмін» та ввести «робочі гроші» відчула крах.

Теорії утопічного соціалізму справили великий вплив на розвиток науки про суспільство, вона стала одним з джерел марксизму

Карл Маркс (1818-1883) –
німецький економіст і філософ

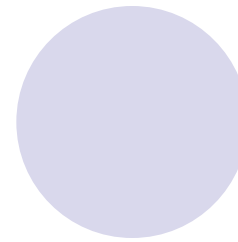
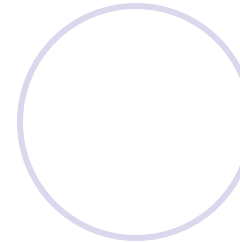
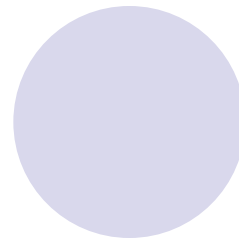
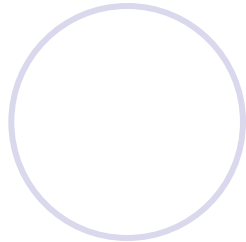
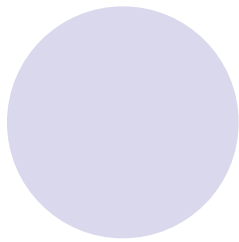
Основні праці

«Маніфест Комуністичної партії»
(1848р)

«До критики політичної економії»
(1859р)

«Капітал» (у чотирьох томах)

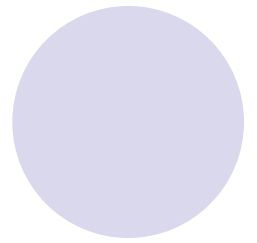
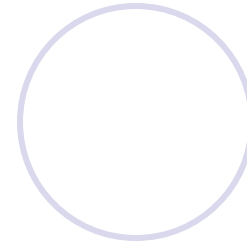
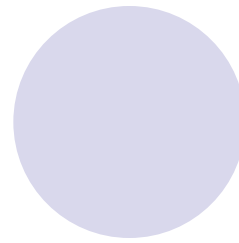
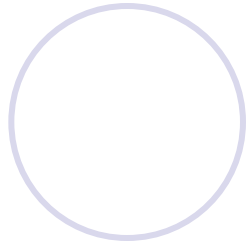
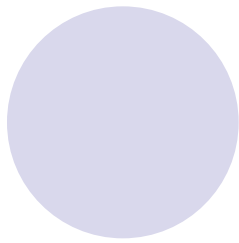

Теорія капіталу

Капітал – це само зростаюча вартість.

Органічна будова капіталу – це співвідношення постійного і змінного капіталів.

Нагромадження капіталу – це результат зростання в конкурентній боротьбі розмірів фірм і компаній, тобто «концепції і централізації» капіталу.

Теорія вартості

Вартість визначається кількістю праці, яка витрачена на виготовлення товару (уречевлена й жива праця).

Величина вартості залежить від продуктивності праці й її інтенсивності.

Теорія доданої вартості

Додана вартість – це вартість, створена працею найманих робітників, яка привласнюється капіталістом безоплатно.

Ступінь експлуатації трудящих (норма доданої вартості):

M – маса доданої вартості, створена одним робітником.
 V – вартість товару робоча сила (заробітна плата)

Абсолютний ступінь експлуатації – це підвищення рівня експлуатації шляхом абсолютного подовження робочого дня за його межі (завдяки чому зростає додатковий робочий час).

Відносний ступінь експлуатації – це підвищення рівня експлуатації, шляхом скорочення ступеню експлуатації шляхом скорочення необхідного робочого часу і завдяки цьому подовження до додаткового робочого часу в межах того ж самого робочого дня.

- **Додана вартість** – приріст грошей в процесі обігу капіталу (ΔD), тобто це вартість, яка приносить дохід. Її прояв, на думку К.Маркса, перетворює початково вкладені гроші в капітал.
- **Ступінь експлуатації** – кількісний показник, який розраховується як процентне відношення додаткової вартості до витрат на робочу силу.
- **Загальний закон капіталістичного нагромадження** – це закон, сформульований К.Марксом. Його суть: на одному полюсі суспільної системи концентрується багатство, яке привласнюють власники засобів виробництва, на іншому – злиденність робочого населення, яке створює це багатство, але немає можливості ним користуватись.

**В.І. Ленін
(1870-1924)**

політичний діяч, керівник жовтневої революції в Росії, творець СРСР, він був прибічником економічної теорії К. Маркса

Основні твори

Чергові завдання радянської влади

Імперіалізм як вища стадія капіталізму

Розвиток капіталізму в Росії

Про лозунг сполучених штатів Європи

Як організувати змагання

Історична школа

Етапи розвитку історичної школи

«Стара» історична школа
(40-ві роки XIX ст.)

представники

В. Рошер

А. Мюллер

Ф. Ліст

«Молода» історична школа
(80-ті роки XIX ст.)

представники

Г. Шмоллер

Л. Brentано

К. Бюхер

Німецька історична школа – соціально історичний напрямок економічної думки другої половини XIX ст.

Предмет дослідження
– розгляд політичної економії як **науки про національне господарство**

Фактори соціального середовища

- Національні особливості та традиції
- Своєрідність історичного розвитку нації, ментальність
- Історична випадковість
- Географічні умови країни
- Особливості національної культури, психології, релігії тощо

Особливості методології:

- 1) Урахування впливу на економічний розвиток країни соціального середовища, у тому числі «людського фактора»;
- 2) З'ясування взаємозв'язку та взаємообумовленості економічних і неекономічних факторів та категорій;
- 3) Визначення місця і ролі некласових критеріїв у дослідженні фаз і етапів розвитку суспільства.

Німецька історична школа

економічна наука повинна займатися дослідженням специфіки конкретних національних господарств, оскільки кожне національне господарство має свої специфічні властивості, що найчастіше не мають аналогів

були схильні підкреслювати роль національних факторів у господарському розвитку

головний акцент в економічній науці потрібно робити на конкретні історико-економічні дослідження, а, отже, трактувати народне господарство як єдине ціле, частини якого перебувають у постійній взаємодії між собою, а не як простої суми окремих індивідів

людина - це культурна істота, орієнтована на суспільні цінності, тому господарство трактувалось як одна із частин соціального життя і, як слідство, ураховувалось безліч різноманітних позаекономічних факторів - етичних, психологічних і правових

релігія, культурні та етичні норми виступають не як зовнішні рамки економічної діяльності, а як істотні елементи, що визначають економічну поведінку людини та характер національної економіки

Основні положення досліджень старої історичної школи

- Особлива й значна роль для економічної науки історичного методу;
- Характеристика економічної науки не як універсальної, а як національної науки;
- Врахування впливу на національне господарство не тільки економічних, а й природно-географічних, національно-історичних та інших неекономічних передумов;
- Визнання суспільного інтересу нації вище за особистий інтерес індивідуума.

Ф. Лист (1789-1846) - ідеолог «старої» історичної школи

основна праця «Національна система політичної економії» (1841)

підкреслює, що економіка окремих країн розвивається за власними законами й тому для кожної країни характерна своя «національна політична економія», завдання якої полягає у визначенні найбільш сприятливих умов для розвитку продуктивних ресурсів нації

фактично закреслював політичну економію, підмінюючи її економічною політикою

Адам Мюллер (1779-1829)

Один з засновників
німецької історичної
школи

Основний твір

«Засади мистецтва
управління державою»
(1809)

Економічні погляди

Виступав як супротивник ідей Адама Смітта

Все нове органічно вириває із старого, тому не може бути нічого зовсім застарілого, яке не містить парости нового, і нічого зовсім нового, щоб не було пов'язане із чимось старим

Ідеалізував середньовічне минуле німецького народу

Кожна нація – це особливий організм зі своїми життєвими принципами та своєю та своєю індивідуальністю на цьому і ґрунтується її історичне існування

Нації притаманні історична цілісність та спадкоємність від минулого до сучасного, від сучасного до майбутнього

Нація не може і не повинна жити тільки сьгоднішніми потребами, не опікуючись про блага нащадків

Крім уречевленого капіталу, представленого грошима, існує також «моральний капітал», втілений у національній мові – цьому вмістилищі досвіду, мудрості, моральних почуттів

Для континентальних країн потрібна система, яка б зберігала й розривала комплекс національних сил: матеріальний капітал, моральний, інтелектуальний, поділ праці, суспільний його зміст

Добрий економіст – це ерудит у галузі історії та культури, який не просто зберігає свою ерудицію, але постійно її розширює

Нова історична школа (80-ті роки XIX ст.)

Леон Brentано
(1844-1931)

Економічні погляди:

- Економічні процеси і явища завжди регулюються звичаями і правовим підґрунтям нації та зв'язані з ними;

- Справедливість втілюється в праві та звичаях (у той час як, на думку класиків, справедливість встановлюється завдяки конкуренції);

- Вчений не визнавав математичних досліджень процесів економіки, так як людська психіка, від якої залежить економіка, надто складна

Основні твори:

«Класична політична економія»
(1888)

«Етика і народне господарство в історії»
(1894)

Карл Бюхер
(1847-1930)

Основний твір:

«Піднесення національної економіки»
(1893)

Економічні погляди:

- Прослідкував еволюцію розвитку народів Західної і Середньої Європи;
- З позицій мінової концепції розробив періодизацію економічної історії людства, яка включала 3 види господарств: замкнуте домашнє господарство (без обміну); міське господарство (виробництво для зовнішнього споживача); народне господарство (товари проходять кілька етапів, перш ніж потрапити до споживача);

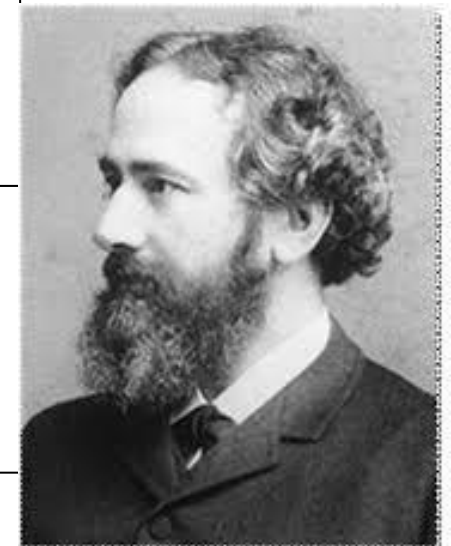
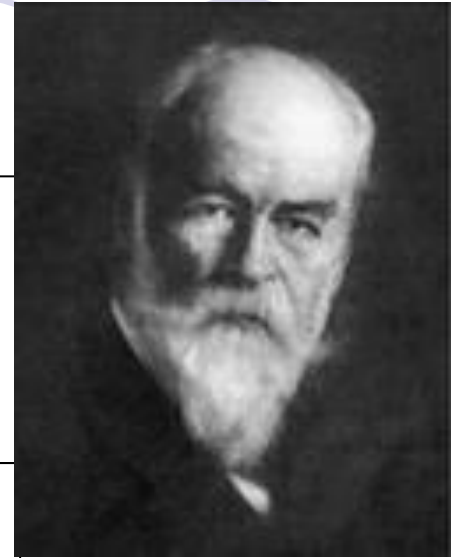
Лідер нової історичної школи *Г. Шмоллер*

робив особливий акцент на ролі господарського «етосу» (греч. «ethos» - звичай, вдача), тобто на моральних і правових рамках, у яких функціонує національна економіка

процес економічного (і в цілому суспільного) розвитку укладається в поступовому підпорядкуванні правовим і моральним нормам всіх природно сформованих суспільних відносин між людьми

Наявність господарського етосу є необхідною умовою для існування вільного обміну грошового обігу, поділу праці й інших характеристик ринкової економіки

Всі економічні відносини є похідними від етичних і правових аспектів: наприклад, попит на товар являє собою частку конкретної історії етичних відносин у даного народу в цей момент часу

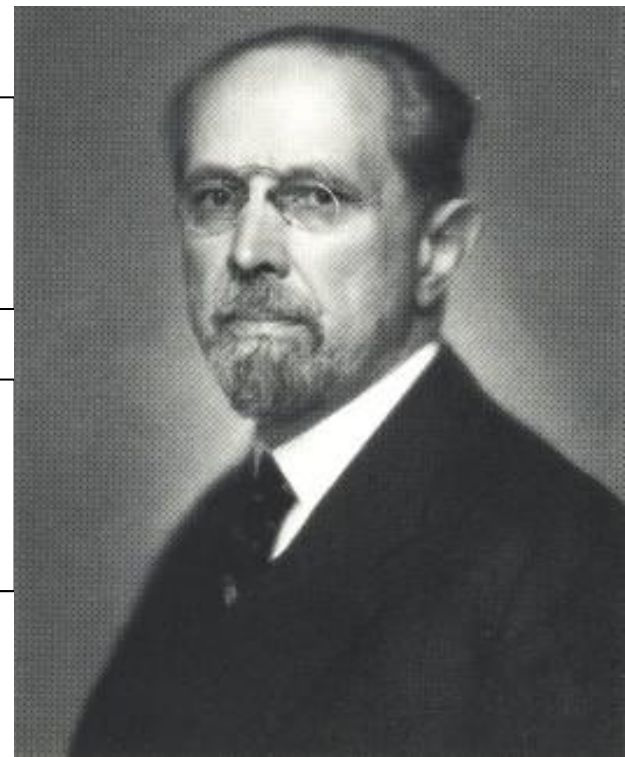

Видний представник «нової» історичної школи *Вернер Зомбарт* (1863-1941)

Робота «Євреї й господарське життя» (1911)

Завданням економічного аналізу є відшукування духу господарської епохи, щось укорінене в соціальних підвалинах, вдачах і звичаях даного народу

Капіталістичний господарський уклад виник з надр західноєвропейської душі - з духу занепокоєння і підприємництва, з'єданого зі спрагою наживи

Max Weber

Макс Вебер
ПРОТЕСТАНТСКАЯ ЭТИКА
И ДУХ КАПИТАЛИЗМА

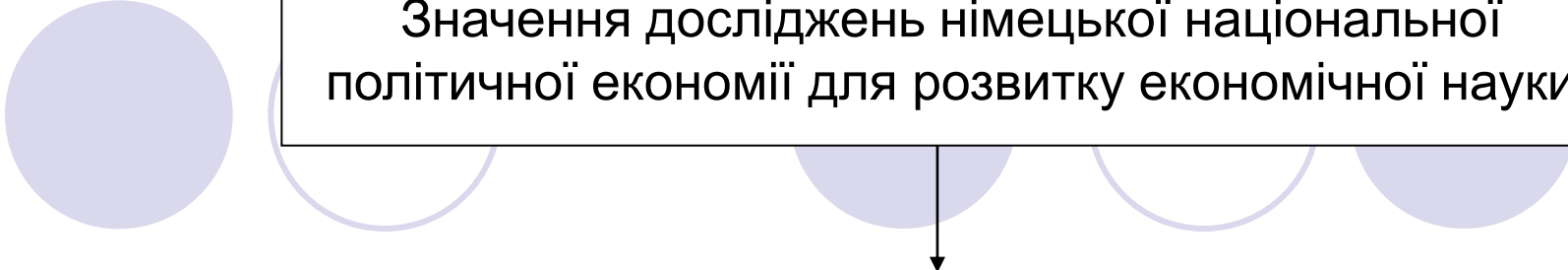
М.Вебер (1864-1920) (можна прилічити як до історичної школи, так і інституціоналізму)

Найвідоміша робота «Протестантська етика й дух капіталізму» (1904)

Капіталізм це не просто прагнення до наживи; це раціональне приборкання спраги наживи, це професійна праця для одержання прибутку на основі мирного обміну, це господарський облік при зіставленні витрат і результатів.

Дух капіталізму припускає лад мислення й поведження, для якого характерно раціональне та систематичне прагнення до одержання законного прибутку в рамках своєї професії

Внесок М.Вебера полягав у тому, що він досліджував взаємозв'язок між релігійними ідеями та національною економікою, підтверджуючи тезу історичної школи, що функціонування ідей - істотна основа економічного росту.

Значення досліджень німецької національної політичної економії для розвитку економічної науки

Заслуга родоначальників історичної школи не стільки в розвитку економічної теорії, скільки в наполегливій розробці проблем економічної політики, в обґрунтуванні активної ролі держави.

Макс Вебер показав роль релігійних поглядів і моралі у становленні капіталістичного духу підприємництва.

Представники старої і молодшої історичної школи обґрунтували сутність та значення історичного методу в економічній науці, поширили його проблематику.

Г. Шмоллер, А. Вагнер, К. Бюхер і інші німецькі економісти поклали початок новим напрямкам, наприклад, економічній соціології, показали значення економічної організації, норм права і моралі, активізували статистичні дослідження.

Представників історичної школи відрізняють специфічні погляди на предмет і метод політичної економії, її проблематику.